

Gender a násilí: Domácí násilí

1. 3. 2022

Domácí násilí

Celá řada teorií domácího násilí - **příčiny**:

- individuální faktory (specifický rys osobnosti)
- sociálně - psychologické faktory (zážitek násilí v dětství)
- sociálně - kulturní faktory - nerovnoprávnost, normy v rodině
- feministické teorie, ...

Pojem domácí násilí

- různé definice

Anglická literatura:

- domácím násilím myšleno obvykle násilí mezi partnery – současnými nebo minulými, v sezdaném či nesezdaném soužití (Voňková, Spoustová, 2008).

Intimní násilí

„Násilí mezi partnery je též někdy označováno jako intimní násilí (intimate violence) nebo partnerské zneužívání (partner abuse).“

(Voňková, Spoustová, 2008, s. 15)

České definice domácího násilí

- „fyzické, psychické anebo sexuální týrání mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti.“ (Střílková, Fryšták, 2009, s. 9)

Domácí násilí v širším pojetí

Marvánová-Vargová a další zase vnímají domácí násilí jako širší pojem, který je možné rozlišovat na **partnerské** a **mezigenerační násilí**. Mezigenerační násilí pak směřuje od rodičů k dětem a naopak, partnerské násilí pak znamená násilné chování v intimních vztazích (Marvánová-Vargová et al., 2008).

Domácí násilí - shrnutí

- násilí,
- mezi partnery,
- tzv. za zavřenými dveřmi (ve společně obývané domácnosti),
- opakované,
- dlouhotrvající,
- má stupňující se tendenci,
- mezi pachatelem*kou a obětí je jasné rozdělení rolí a nerovnováha moci, z čehož poté vyplývá strach oběti a jednostrannost násilí (vždy je jasné, kdo je pachatel*ka a kdo oběť a tyto role se nemění).

Spirála násilí

U fenoménu domácího násilí hovoříme také o tzv. spirále domácího násilí. To znamená, že fáze násilí jsou doprovázeny fázemi klidu a usmiřování, s postupným rozvojem agrese se nicméně období klidu zkracují na úkor fází eskalujícího násilí (Střílková, Fryšták, 2009).

Sedí definice vždy?

- „zavřené dveře“ vs stalking,
- stupňující se vs brutální již v počátcích,
- mezi partnery a manželi vs obětí mohou být sourozenci, děti, senioři, lidé se znevýhodněním apod.

Co platí ale u domácího násilí vždy, je **nerovnováha moci** mezi pachatelem či pachatelkou a obětí.

Příčiny násilného jednání

Různé příčiny a situační faktory:

- okolní společnost (např. úroveň respektu k ženám),
- výchova (zanedbávání a týrání v dětství, kriminální prostředí v dospívání, ale také absence podpory chlapců k dospělosti),
- současná ekonomická situace (chudoba, nezaměstnanost),
- různé nemoci (psychické – např. neléčená deprese, ale i fyzické),
- úroveň stresu,
- nezvládání emocí a frustrace,
- slabá komunikace v partnerských vztazích či nadužívání alkoholu a drog

Tyto okolnosti mohou částečně vysvětlit, ale nikoliv omluvit agresivní chování.

Domácí násilí ve feministických teoriích

- genderově podmíněné
- jde o násilí, které je důsledkem nerovnováhy moci mezi muži a ženami ve společnosti, a tak se v patriarchálních společnostech děje převážně ženám.
- „Toto týrání není o manželských konfliktech nebo o zvládnutí hněvu, ale o uplatnění moci.“ (Voňková, Spoustová, 2008, s. 46) Proto většina literatury o domácím násilí, vycházející z feministických pozic (ale i většina literatury o domácím násilí obecně) hovoří o situaci žen, obětí domácího násilí.

Agenda domácího násilí

Z domácího násilí se stal veřejný problém zásluhou **žensko-právních organizací**, které viděly původ tohoto násilí právě v nerovném postavení žen a mužů ve společnosti, kdy domácí násilí bylo a zůstává důsledkem těchto nerovností a projevem moci mužů nad ženami.

Domácí násilí v kriminologických teoriích

- tyto teorie hovoří o obětech, jimiž může být žena, muž, dítě, senior či kdokoliv jiný
- definice Metropolitní policie týkající se intimního (partnerského) násilí: jakýkoliv výskyt ohrožujícího chování, násilí nebo zneužití psychického, fyzického, sexuálního, ekonomického nebo emocionálního mezi dospělými osobami, které jsou, nebo někdy v minulosti byly intimními partnery nebo členy rodiny, a to bez ohledu na pohlaví (in Voňková, Spoustová, 2008)

Problematicnost pojmu domácí násilí

Např. Střílková a Fryšták (2009) upozorňují na to, že je pojem domácí násilí zatížen značnou stereotypizací: *„Automaticky se spojuje s mužem násilníkem a ženou obětí. Tento přístup nejenže působí diskriminačně vůči mužům jako obětem, ale zcela vylučuje děti, sourozence či prarodiče, ať už jako oběti nebo násilné osoby, ačkoli i tito spadají do fenoménu domácího násilí.“* (Střílková, Fryšták, 2009, s. 13)

Druhy domácího násilí

- psychické
- fyzické
- sexuální
- ekonomické
- kombinace

Oběť násilí

- policie mluví o ohrožených osobách
- osoby, které jsou ohroženy nebezpečným útokem proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvlášť závažným útokem proti lidské důstojnosti, ze strany násilné osoby (Střílková, Fryšták, 2009)
- Oběti můžeme dělit podle chování, věku, pohlaví, vzájemného vztahu či životního stylu (Střílková, Fryšták, 2009).
- Oběti dělíme také podle reakce na trestný čin či podle interakce oběť – pachatel*ka
- Neexistuje typická oběť domácího násilí, obětí domácího násilí se může stát kdokoliv

Oběť a český jazyk

- oběť versus přeživší (survivor)
- citlivost k lidem vystaveným násilím, zplnomocňování
- člověk se zkušeností s domácím násilím? Který zažil domácí násilí?

Viktimizace

- *“proces poškozování a způsobování újmy, v důsledku kterého se z potencionální oběti stává skutečná oběť trestného činu. Počátkem je vlastní útok na oběť, kterým však viktimizace zpravidla nekončí.”* (Střílková, Fryšták, 2009).
- proces, kdy se člověk stává obětí násilí
- různé fáze viktimizace, jejichž znalost je důležitá pro efektivní pomoc oběti násilí a přístup k ní:

Viktimizace

- **primární fáze viktimizace** – samotná újma způsobená pachatelem či pachatelkou násilí oběti, je bezprostředním následkem násilí,
- **sekundární fáze viktimizace** – další poškozování oběti trestného činu reakcemi institucí či bezprostředního okolí, zahrnuje v sobě nedostatek porozumění k utrpení oběti a zanechává oběť v pocitu izolace, odcizení, nejistoty a ztráty víry v pomoc společnosti, tyto pocity prodlužují trauma oběti a zintenzivňují důsledky a dopady domácího násilí, příčinou jsou přetrvávající stereotypy, mýty a nedostatek informací,
- **terciální fáze viktimizace** – dlouhodobý stav, oběť se není schopna vyrovnat s prožitou událostí (Střílková, Fryšták, 2009).

Rizikové faktory

- **období dětství**, pokud dítě bylo objektem či svědkem týrání, například jedním z rodičů (Voňková, Spoustová, 2008).

Cook (1997) uvádí také další rizikové faktory:

- **věk** – čím je člověk mladší, tím vyšší je šance, že zažije domácí násilí; nejvyšší riziko je dle Cooka (1997) u lidí mladších 30 let (u mužů je tomu naopak)
- **náboženství** – pokud jsou partner a partnerka různého vyznání, je větší pravděpodobnost, že se domácí násilí objeví (Cook, 1997),

Rizikové faktory

- **zaměstnanost** – pokud je partner*ka nezaměstnaný, nebo zaměstnaný na částečný úvazek, je třikrát větší pravděpodobnost, že zažije násilí než u osoby, která je zaměstnaná na celý úvazek (Cook, 1997),
- **příjem** – pokud je rodinný příjem pod hranicí chudoby, je riziko, že vypukne domácí násilí o 500 % vyšší než u rodin s vyššími příjmy, nicméně domácí násilí se vyskytuje ve všech typech domácností (Cook, 1997).

Zdroje v ČR i v zahraničí tradičně uvádějí, že více než 90 % obětí domácího násilí jsou ženy. (ČSÚ, 2017).

Další skupiny obětí

- děti,
- muži,
- senioři,
- gayové a lesby (stále opomíjené skupiny obětí)

Pro oběti domácího násilí je typické **horší psychické a fyzické zdraví**. Co se vztahu oběti k pachateli týče, je u domácího násilí charakteristické stabilní rozdělení rolí oběť – pachatel*ka, závislost oběti na pachateli či pachatelce a zároveň strach z něj*ní.

Pachatelé a pachatelky násilí

- policie - násilná osoba
- tj. osoba, „*která ohrožuje ohroženou osobu na životě, zdraví anebo svobodě nebo lidské důstojnosti, žije s ohroženou osobou ve společném obydlí, je či byla spolu s ohroženou osobou v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a lze důvodně předpokládat, že se tato osoba bude dopouštět i nadále nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti. Touto osobou může být samozřejmě jak muž, tak i žena.*“ (Střílková, Fryšták, 2009)
- Tuto osobu má policie možnost ze společného obydlí vykázat, aby tak chránila osobu ohroženou.

Pachatelé*ky násilí

Různé typologie pachatelů domácího násilí, násilníků např. **podle zdroje agrese** (osobní založení) nebo podle **psychologického profilu** (např. domácí násilníci - dvojí tvář, jiný na veřejnosti, jiný doma)

Domácí násilníci jsou násilničtí obvykle pouze ke svému partnerovi a pocházejí z různých sociálních prostředí a jsou různého vzdělání. Vyznačují se extrémní žárlivostí a majetnickostí, kontrolováním partnerky či pokusy partnerku izolovat od rodiny a přátel .

„Údaje z různých zemí ukazují, že **v 90 – 95 % jsou pachateli fyzického násilí muži**, i když se zdá, že procento žen, fyzicky násilných k mužům, možná narůstá“ (Gjuričová, Kubička, 2009: 246).

Zákony

Trestný čin s názvem „DN“ neexistuje

Trestní zákoník (40/2009 Sb.) - Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199)

Týrání

- týká se osob blízkých a jiných žijících ve společném obydlí
- zlé nakládání s osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří (může jít o bití, pálení či jiné tělesné poškozování, ale i psychické a sexuální násilí, vydírání nebo zneužívání, vyhrožování, nucení k ponižujícím úsluhám, k žebrotě nebo činnostem, které týranou osobu neúměrně fyzicky nebo psychicky zatěžují apod.)

Zákony

Ukotvení v zákoně a změny platné od roku 2007 - Zákon na ochranu před domácím násilím č. 135, zákon ze dne 14. března 2006, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (<http://www.domacinasili.cz/pravniuprava/zakon-na-ochranu-pred-domacim-nasilim/>) - změna zákona o Policii ČR - oprávnění rozhodnout o vykázání ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj - vykázání na 10 dní. Soud může prodloužit.

Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 20122, Úřad vlády ČR <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>

Práce s původci*kyněmi násilí v ČR

V ČR vzniklo několik programů, které se původcům násilí věnují dlouhodoběji.

Individuální, skupinovou nebo párovou terapii osob, které obtížně zvládají svou agresivitu ve vztazích, nabízí např.: SOS Centrum Diakonie ČCE, poradna Viola Centrum sociálních služeb Praha, Liga otevřených mužů v Praze, Nomia v Hradci Králové, Spondea a Persefona v Brně, služba Kerit Slezské diakonie v Havířově.

Systematická a dlouhodobá práce s původci násilí by navíc měla zahrnout nejen terciární prevenci, tj. práci s pachateli domácího násilí, ale také opatření v rámci primární a sekundární prevence násilí.

Mýty o domácím násilí

- Domácí násilí se týká jen problémových rodin
- Jde pouze o tzv. italské manželství, ti dva se jen hádají
- Je to soukromá záležitost
- Příčinou jsou alkohol či drogy
- Žena provokovala či si násilí zaslouží
- Ženám se násilí líbí, jinak by násilníka přece opustily
- Ženy si vymýšlí, aby získaly byt anebo výhody při rozvodu
- Ženy si samy vybírají partnery, kteří je týrají
- Muži týrají ženy, protože sami v dětství zažili násilí
- Muži týrají ženy proto, že nedokážou vyjádřit své city jiným způsobem (x násilné jednání je výběrové)

Výzkumy

výzkum Asociace pracovníků intervenčních center ČR, z roku 2016 – v ČR převládají stereotypy ohledně DN:

- velká část české veřejnosti (43 %) je přesvědčena o tom, že některé ženy mají sklon vybírat si za své partnery agresory a tudíž jsou za svou situaci spoluzodpovědné.
- poměrně časté je přesvědčení, že oběť si za svou situaci může, když si jednoduše nechá vše líbit (36 %).
- ale i pozitivní trendy: např. 91 % dotázaných projevilo názor, že nesouhlasí s tím, aby muž bil svou manželku. Obdobně 85 % respondentů a respondentek nepotvrdilo tvrzení, že být mužem znamená projevovat se agresivně.

Výzkumy

Reprezentativní výzkum postojů veřejnosti ohledně fyzického trestání dětí (Liga otevřených mužů, 2018):

- 63 % české populace by využilo fyzických trestů alespoň ve výjimečných případech
- názor, že fyzický trest je v určitých situacích nejlepším řešením, zastává dokonce 68 % veřejnosti

Srovnání s obdobným výzkumem z roku 2013 ukázalo, že přístup české populace k fyzickému trestání dětí se v zásadě nezměnil. Je tomu i přesto, že studie z posledních let stále častěji upozorňují na nefunkčnost a škodlivé důsledky používání fyzických trestů na dětech.

Výzkumy

Výzkum ekonomických dopadů domácího násilí (proFem, 2012):

- náklady na řešení domácího násilí stojí státní rozpočet České republiky každý rok více než 1,3 mld. Kč.
- negativní ekonomické dopady byly zkoumány v těchto oblastech: činnost policie, státních zastupitelství, soudů, přestupkové řízení, sociální služby, podpora v nezaměstnanosti, zdravotnictví, invalidní důchody a nemocenské pojištění.

Na tento výzkum navázala analýza ÚV ČR (2017):

- vyčíslila roční ekonomické dopady tohoto násilí pro ČR na 14,5 miliardy Kč.
- největší podíl na těchto nákladech představuje ztráta produktu v důsledku pracovní neschopnosti kvůli zranění způsobenému při incidentu domácího násilí ve výši více než 8 miliard Kč. Druhé nejvyšší náklady domácího násilí spadají do oblasti zdravotnictví. Téměř 5 miliard ročně je odhadem vydáno na léčbu zranění způsobených násilím v partnerských vztazích a dalších 250 milionů Kč představují výdaje na léčbu psychických následků domácího násilí.

Násilí a COVID

NÁSILÍ NA ŽENÁCH V SOUVISLOSTI S COVID-19. Výzkumná zpráva. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., FHS UK. Blanka Nyklová, Dana Moree, únor 2021 (https://fhs.cuni.cz/FHS-2587-version1-nasili_na_zenach_v_souvislosti_s_covid_19.pdf)

- pandemická situace přinesla navýšení počtu řešených případů domácího násilí i zvýšení intenzity prožívaných situací a především v případech, kdy oběť s násilnou osobou bydlí, případně je s ní v častém styku, zvýšila jeho dramatičnost.
- stres z pandemie zafungoval jako urychlovač.
- pandemie brzda pro řešení násilných situací prostřednictvím institucí, jež mají v těchto případech zasahovat.
- Zejména ženy oběti, pod permanentní kontrolou násilníka (fungovaly chaty)
- Přestaly fungovat nástroje jako vykázání pachatele

MUNI
FSS

Filmy

<https://www.youtube.com/watch?v=m2fh52Mvtg4>

- 29:54-32:08

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10617868301-z-lasky-nenavist>

- prvních 23 minut, a poté 44:13 - 46:35